

sociologická práce vědomě zaangažovaná, koncipovaná ze zorného úhlu socialismu a jeho soudobých problémů. Zpracovává tematiku dosud neznámou v naší sociologické literatuře (sociologie politického chování individua v kolektivu) a zprostředkovává tak poznání nejnovějších prací tohoto druhu, jichž výsledky přijímá kriticky a neaplikuje je mechanicky na odlišnou společenskou strukturu socialistických zemí. Bohatým rejstříkem zahraniční literatury, kterým je kniha doplněna, umožňuje odborníkům orientaci v oboru, jehož literatura v zahraničí ohromně vzrůstá; předností je i to, že Wiatr mohl do své knihy zahrnout ještě odbornou literaturu z roku 1962.

Kritické připomínky možno připojit např. k tomu, že Wiatr při úvahách o sociologii politických postojů nepoužil jako příkladů dat o nástupu fašismu a nacismu. V kapitole o morálce v politické činnosti také šířeji neuvádí vědomou a programovou amoralitu nacistické praxe i „teorie“, lze-li tak vůbec označit konglomerát myšlenkového zmatku a všemožných lží a podvodů celé politické „ideologie“ i praxe nacismu. Je vůbec kupodivu, že sociologové, filosofové, ekonomové i historici ze všech slovanských národů a socialistických států nevěnují dostatečnou, hluboko pronikající a všechny aspekty zahrnující pozornost nacismu a fašismu, ač jsou to hnutí právě pro ně výstražně alarmující, ba smrtelně nebezpečná. I tu je čas od úrovně brožur přejít k vědecky fundované a sociologicky podložené analýze těchto temných a barbarských výbuchů, které zřejmě ještě nepozbyly všech možností recidivy — ani pro 20. století.

Václav Osvald

Pracovní morálka v Jugoslávii

Rudi Supek: Omladina na putu bratstva: psihosociologija radne akcije (Mládež na cestě k bratrství: psychologie pracovní akce)

Bělehrad, Mladost 1963, str. 348

Autor, Rudi Supek, je profesorem sociální psychologie na Záhřebské universitě. Za druhé světové války žil ve Francii a pracoval ve francouzském podzemním hnutí. Jeho zájmy jsou široké a ve svých knihách pojednává o existencialismu a krásných uměních, i o veřejném mínění a jiných otázkách sociální psychologie. Jeho poslední kniha je Ispitivanje javnog mnjenja (Výzkum veřejného mínění). Recenzent Jiří Kolaja, původem Čechoslovák, který promoval na Masarykově universitě v Chicagu a Cornellu, je nyní mimořádným profesorem sociologie na universitě v Kentucku.

Jako palestinské kibucy, i jugoslávské závodní rady jsou velmi dobře známy sociálním badatelům. Tato kniha pojednává o jiné jugoslávské instituci, která je k závodním radám jen v nepřímém vztahu, totiž o mládežnické akci. V letech 1959—61 se přihlásilo asi 180 000 mladých lidí (z těch bylo 10 % dívek) na asi dvouměsíční brigádu k výstavbě silnice dlouhé 1 500 km. Byl vybrán vzorek 7 918 osob, tj. 4,5 % celkového počtu. Vzorek byl vybrán v 91 brigádách; z každé brigády byla do vzorku pojata polovina osob

hlavně ze středoškoláků a vysokoškoláků, ponechávajíc dovedou lépe „reagovat“.

Autor se hlavně zajímal o dynamiku sociální koheze pracovní brigády. Supek, dobře obeznámený s americkou sociologií, pojednává o problému na třech úrovních: na úrovni dynamiky skupiny, na úrovni osobních potřeb a na úrovni institucionální. Tato poslední úroveň byla diferencována v autoritářské a demokratické typy vůdcovství. V roce 1958 probíhal program mládežnické akce ještě polovojenským způsobem a největší důraz byl kladen na pracovní výkon. Program byl po výkonnosti stránce splněn, ale za cenu velké neuspokojenosti zúčastněných. Zatímco většina z nich byla při nástupu do práce na silnici plna velkých nadějí, byly jejich zážitky v době jejich odchodu hodnoceny jako neuspokojivé. V roce 1959 byl zaveden demokratický způsob řízení a během dvou měsíců úpadek morálky téměř vymizel. Supek zdůrazňuje, že mohou být, a často jsou, rozdíly mezi potřebami osobnosti a druhými dvěma úrovněmi. Zavedení kategorie motivace mu umožnilo poukázat na nedostatky Homanových tezí o častosti interakce a vzájemného přijímání nebo odmítání. Supek tvrdí, že teze Homanovy lze aplikovat jen na situace, v nichž motivace k interakci na začátku neexistuje. Také domovy zúčastněných byly podrobeny studiu. Šest měsíců po skončení práce ukázaly dotazníky, že negativní hodnocení interpersonálních vztahů vymizelo a že většina jednotlivců opět dosáhla vysoké úrovně pozitivního hodnocení pracovních brigád. Autor dokazuje, že se tu nejedná o návrat k dřívějšímu stanovisku, ale o strukturální změnu, v níž uzrál pozitivní aspekt. Je charakteristické, že největší pokles morálky během pracovní doby vykazovali středoškoláci, menší pokles dospělější vysokoškoláci. Kromě toho, černo-horská brigáda, vyznačující se velkou soudržností, přislovala své zklamání vůdcům stojícím mimo ni, kdežto brigády z jiných jugoslávských republik zaměřovaly svou agresi-vitu proti vlastním členům. Supek pokládá tento rozdíl za výsledek klanové orientace spolu s vysokou soutěživostí hrdých černo-horských horálů. Vcelku měla soutěživost, jak se projevovala v r. 1958 za autoritativního typu vůdcovství, demoralizující vliv na většinu zúčastněných. Během následujících demokratičtějších let byla soutěživost potlačena a v některých případech se dostalo odměny celému táboru, místo určitým vybraným brigádám. Autor, jenž celkem chválí nové demokratické metody, také navrhuje, aby odměňování soutěžících, bude-li nadále zachováno, určovali sami účastníci.

Druhý důležitý problém, který autor studoval, byl stupeň identifikace se sociálními skupinami různé velikosti; Supek jej nazval „sociálním rozpětím“. Jeho data ukazují, že tendence ztotožňovat se s největší jednotkou, tj. lidstvem, je nejsilnější ve věku 21 let, zatímco s rostoucím věkem se objevuje tendence přejít k menším jednotkám. Většina respondentů kladla důraz na bratrství mezi jugoslávskými národy. Když si vzpomeneme